

ศึกษาการบริหารความเสี่ยงตามแนวพระพุทธศาสนา A Study of Risk Management According to Buddhism

พระเรืองศักดิ์ อธิมุตโต
พรหมเรศ แก้วโมลา, พระอนุสรณ์ กิตติวิมลโน
Phra Ruangsk Adhimutto
Phrommares Kaewmola, Phra Anuson Kittivanno
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Phree Campus
สมหวัง แก้วสุฟอง
Somwang Kaewsufong
Chiangmai Mai University
Email : rs2564rs@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาความเสี่ยงที่มีต่อพระพุทธศาสนา 2) เพื่อศึกษาการบริหารความเสี่ยงตามแนวพระพุทธศาสนา และ 3) เพื่อเสนอแนวทางการบริหารความเสี่ยงของพระพุทธศาสนาในสังคมปัจจุบัน เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร โดยค้นคว้าจากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา แล้วนำมาเรียบเรียงเพื่อนำเสนอข้อมูล ผลการวิจัยพบว่า

1) ความเสี่ยงที่มีต่อพระพุทธศาสนา มีอยู่ 2 ประการ คือ 1) ความเสี่ยงภายใน หมายถึง ความเสี่ยงหรือภัยที่เกิดจากพุทธบริษัท 4 โดยการประพฤติเสื่อม หรือทำให้วิปริต 2) ความเสี่ยงภายนอก หมายถึง ความเสี่ยงหรือภัยที่เกิดจากบุคคลภายนอกศาสนา การรุกรานจากศาสนาอื่น และปัจจัยทางสังคม ความเสี่ยงทั้ง 2 ประเภทนี้ถือเป็นภัยคุกคามในการดำรงอยู่ของพระสังฆธรรมและความดีงามแห่งสงฆ์

2) การบริหารความเสี่ยงตามแนวพระพุทธศาสนา เป็นหลักการและวิธีการที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติเพื่อการบริหารจัดการพระพุทธศาสนาครอบคลุมทั้งการปกครอง และการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยในด้านการปกครองนั้นจะเห็นได้ชัดเจนว่ามีส่วนสำคัญในการทำให้พระพุทธศาสนาตั้งมั่น พระสังฆธรรมดำรงอยู่มี 2 ประเด็น คือ (1) การบริหารความเสี่ยงด้านการบัญญัติพระธรรมวินัย ที่บัญญัติขึ้นเมื่อมีเหตุประพฤติดี เพื่อควบคุมการละเมิดพระวินัยให้เกิดความผาสุกแห่งคณะสงฆ์ (2) การบริหารความเสี่ยงด้านหลักธรรมคำสอน ทรงบัญญัติหลักมหาปเทศ 4 เพื่อเป็นเกณฑ์ในการตัดสินพระธรรมวินัยเมื่อเกิดปัญหาสังฆธรรมปฏิรูป และการพัฒนาพุทธบริษัทที่จะออกไปเผยแผ่หลักธรรมคำสอนด้วยการฝึกอบรมตนให้เกิดปัญญาที่แท้จริง เพื่อยังความเลื่อมใสของประชาชนให้เกิดขึ้น

3) แนวทางการบริหารความเสี่ยงในสังคมปัจจุบัน มี 3 ประเด็น คือ (1) การบริหารความเสี่ยงตามหลักพระธรรมวินัยของคณะสงฆ์ มีแนวทางการประยุกต์ใช้ที่สำคัญ คือ การยึดพระธรรมวินัยเป็นหลักการสูงสุดและมอบอำนาจให้คณะสงฆ์เป็นใหญ่ โดยเป็นผู้จัดการทั้งในด้านการส่งเสริมการเรียนรู้ การพัฒนาบุคคล และการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับคณะสงฆ์ โดยมีการบูรณาการหรือประยุกต์ใช้ร่วมกับศาสตร์สมัยใหม่ ภูมิปัญญาสากล และภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อนำไปสู่เป้าหมาย คือ การรักษาสืบต่อพระธรรมวินัย การเผยแผ่พระพุทธศาสนา รวมทั้งการพัฒนาบุคคลและสังคม (2) การบริหารความเสี่ยงด้านการบริหารกิจการคณะสงฆ์ เป็นการพัฒนาการทำงานคณะสงฆ์ที่จะทำได้โดยตรงคือ การให้คำแนะนำทางจิตใจ เป็นที่ปรึกษาเกี่ยวกับปัญหาชีวิตต่าง ๆ สามารถเป็นที่พึ่งทางจิตใจด้วยการประพฤติตนเป็นแบบอย่าง ด้วยภารกิจ 6 ด้าน ได้แก่ ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ ด้านการสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ เป็นการดำเนินงานพื้นฐานที่อาศัยการมีส่วนร่วมกับชุมชน คือ วัดพึ่งชุมชน ชุมชนพึ่งวัด เพื่อให้เกิดความเจริญยิ่งขึ้นตามหลักการทางพระพุทธศาสนา และ (3) แนวทางการบริหารความเสี่ยงด้านพื้นที่เครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนา โดยมีการปรับประยุกต์หลักพุทธธรรมเข้ากับบริบทของพื้นที่ชุมชน และวัฒนธรรมท้องถิ่น มีการวางแผนร่วมกับชุมชน ภาครัฐ เอกชน เพื่อพัฒนาให้เหมาะสมกับพื้นที่และตามหลักพระพุทธศาสนา โดยใช้กลไก คือ การประสานงาน การติดต่อสื่อสาร การติดตามประเมินผล และการทำกิจกรรมร่วมกัน รวมถึงการสามารถประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการทำงานอีกด้วย เช่น หลักอปริหานิยธรรม 7 เพื่อสร้างความมั่นคงมิให้เกิดความเสื่อมขององค์กร หรือการใช้หลักอริยสัจ 4 เพื่อนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายในการทำงานที่แท้จริง

คำสำคัญ: การบริหารความเสี่ยง, พระพุทธศาสนา

Abstract

The thesis consisted of the following objectives: 1) to study risks towards Buddhism; 2) to study risk management according to Buddhism; and 3) to propose the guidelines of risk management for Buddhism in the present society. The study applied a documentary research method by studying from the *Tipitaka*, commentaries, and sub-commentaries. The acquired data were compiled and presented. The results of the research are as follows:

1) There are two risks towards Buddhism: 1) Internal risk refers to risks or dangers arising from the four Buddhist communities through unwholesome action and 2) External risk refers to risks or dangers arising from people of other religions, the invasion from other religions, and social factors. Both risks pose a threat to the existence of true doctrine and the Sangha.

2) Risk management according to Buddhism refers to the principles and methods laid down by the Buddha to administrate Buddhism in all aspects whether on governance or the propagation of Buddhism. On governance, risk management plays an important role in the preservation of Buddhism. The true doctrine or *Saddhamma* consists of three aspects: 1) Risk management through *Pariyatti-saddhamma* (the textual aspect of the true doctrine) in order to regulate the violation of the disciplines which will result in the well-being of the Sangha; 2) Risk management through *Paṭipatti-saddhamma* (the practical aspect of the true doctrine) in which the Buddha laid down *Mahāpadesa* (the four principal references or citations) for judging the disciplines when there is a problem of *Saddhammapaṭirūpaka* (false doctrine) and for developing the four Buddhist communities who will propagate the Buddhist teachings by training themselves in order to have true wisdom. This will also result in the increasing faith of the people.

3) The guidelines of risk management for Buddhism in the present society consist of 3 aspects as follows: 1) Risk management according to the disciplines of the Sangha by adhering to the disciplines as the highest principles and giving authority to the Sangha as a manager in both the promotion of learning, the personnel development, and problem-solving that arises with the Sangha. In this regard, there is also an integration or application of the modern sciences, universal and local wisdom in order to lead to the goals of maintaining the disciplines, propagating Buddhism as well as developing personnel and society; 2) Risk management on the administration of the Sangha which is to develop the work of the Sangha that can be implemented directly such as giving advice on the mental aspect and being an advisor on various problems in life. In this regard, monks can behave themselves as an example in the following six aspects which are governance, religious education, education welfare, propagation, monastic compound construction, and public welfare. This is the basic work operation based on community participation, namely, temple relies on community and community relies on temple which will lead to prosperity according to Buddhism; and 3) The guidelines of risk management in the area of the Buddhist organization network by adjusting and applying the Buddhadhamma with the contexts of the community area and local culture, planning with the community, public sector, and private sector in order to suit the community area and according to Buddhism. This can be implemented by applying the mechanism of coordination, communication, monitoring, evaluation, and joint activities, including the application of Buddhadhamma in working such as *Aparihāniyadhamma* (seven conditions of

welfare) for building stability and preventing the organization from decline, Ariyasacca (the four noble truths) for leading to the real goal achievement in working.

Keywords: Risk Management, Buddhism

บทนำ

ด้วยสถานการณ์การเปลี่ยนบริบทของสังคมไทยในยุคสมัยใหม่ หรือยุคที่มีความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ตามกระแสของยุคศตวรรษที่ 21 ส่งผลกระทบต่อบริบททางสังคมไทยเป็นอย่างมาก เกิดกระแสการเปลี่ยนแปลงทางความเชื่อในหลาย ๆ ด้าน ส่งผลให้พระพุทธศาสนาเกิดความเสี่ยงต่อความมั่นคง ความเจริญและการดำรงอยู่ที่สืบทอดมายาวนาน และเริ่มมีความเสี่ยงที่อันตรายมากขึ้น ประเด็นสำคัญคือ องค์ประกอบที่สำคัญของพระพุทธศาสนา 5 ประการ คือ ศาสดา ศาสนธรรม ศาสนบุคคล ศาสนวัตถุ และศาสนพิธี และในทุกครั้งพระพุทธศาสนาได้เผชิญหน้ากับวิกฤติการณ์ที่เป็นความเสี่ยง องค์ประกอบหนึ่งซึ่งมักจะได้รับการตั้งข้อสังเกตและตั้งคำถามอยู่เสมอคือ “ศาสนบุคคล” หรืออาจกล่าวได้ว่า พุทธบริษัท 4 ได้แก่ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา แต่ในประเทศไทยปัจจุบันนั้น ภิกษุณีสิ้นสายสืบทอดแล้ว คงเหลือแต่ “พระภิกษุ” ซึ่งเป็นศาสนบุคคล ถูกกล่าวหาว่าเป็นบุคคลต้นเหตุแห่งความเสื่อมศรัทธาของชาวพุทธเป็นอย่างมาก กล่าวคือเป็นต้นเหตุที่ทำให้กลุ่มคนที่มีความศรัทธา หรือมีศรัทธาคลอนแคลนต่อพระพุทธศาสนา และทำให้คนกลุ่มนี้ไม่ศรัทธาพระสงฆ์เป็นทุนเดิมอยู่แล้ว โจมตีพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น การที่เป็นเช่นนี้ทำให้ลดความสำคัญของพุทธบริษัท 4 ที่เหลือคือ อุบาสก อุบาสิกา ที่ต้องมีหน้าที่เกื้อหนุนซึ่งกันและกันในการทำนุบำรุงส่งเสริมพระพุทธศาสนา มิใช่ปล่อยให้เป็นที่ของพระภิกษุสงฆ์เพียงฝ่ายเดียว ดังนั้น ความเสี่ยงในพระพุทธศาสนาที่เกิดขึ้น จึงเป็นหน้าที่ของพุทธบริษัททุกคนที่จะต้องตระหนักถึง เพราะส่งผลต่อความมั่นคงทางพระพุทธศาสนา

ความเสี่ยงทางพระพุทธศาสนาดังกล่าว ตามข้อเท็จจริงที่ปรากฏในสังคมไทยประการหนึ่ง คือ สังคมไทยได้มอบความไว้วางใจให้แก่พระภิกษุในฐานะที่เป็นสมมติสงฆ์ที่เป็นหน่ออนาบุญ และมีบทบาทสำคัญต่อการเป็นหลักชัยในการรักษาพระพุทธศาสนา โดยมีอุบาสก อุบาสิกา ทำหน้าที่ให้การสนับสนุน และให้การสนับสนุนปัจจัย 4 แก่พระภิกษุที่จำเป็นต่อการดำรงสมณเพศในพระพุทธศาสนา อย่างไรก็ตาม พุทธศาสนิกชนบางกลุ่มได้ตั้งข้อสังเกตว่า การทำนุบำรุง และการสนับสนุนปัจจัย 4 ในปัจจุบันนี้ เกินความจำเป็นในการดำรงตนเพื่อศึกษาพระธรรม ปฏิบัติศาสนกิจ รวมทั้งเผยแผ่พระธรรมหรือไม่อย่างไร นอกจากนั้นแล้วหากคฤหัสถ์มีความศรัทธาที่จะถวายปัจจัย หรือวัตถุอันประณีตต่อพระภิกษุ อันเป็นหน่ออนาบุญตามความเชื่อ อย่างไรก็ตาม หากพระภิกษุประพฤติตนไม่สอดคล้องกับพระธรรมวินัย และตีความตามพระธรรมวินัยให้สอดคล้องกับวิถีที่ตนปฏิบัติ หรือกลุ่มตน รวมทั้งบิดเบือนพระธรรมวินัยไปสร้างความชอบธรรมให้แก่อุดมการณ์แนวทางปฏิบัติของตน เพื่อให้ได้มาซึ่งประโยชน์เฉพาะตน เมื่อความจริงปรากฏขึ้น จึงทำให้พุทธศาสนิกชนเกิดความเสื่อมศรัทธาในพระภิกษุบางรูป และขยายผลไปสู่องค์กรคณะสงฆ์ และพระพุทธศาสนาในภาพรวม (พระมหาเสวีชน นริสสรโร (พันธ์ประโคน) และคณะ, 2561: 2)

แนวคิดการบริหารความเสี่ยงตามแนวพระพุทธศาสนา จึงถือเป็นแนวคิดค่อนข้างใหม่ ที่ยังไม่ค่อยมีการนำมาใช้ในวงวิชาการมากนัก ไม่เหมือนกับในวงการธุรกิจที่ให้ความสำคัญกับการบริหารความเสี่ยง เพราะการดำเนินการทางธุรกิจถ้าพลาดก็หมายถึงหายนะ ส่วนพระพุทธศาสนาดูเสมือนไม่เป็นอะไรแต่แท้จริงแล้วไม่ใช่ เพราะความเสี่ยงทางพระพุทธศาสนาเกิดขึ้นได้ตลอดเวลาและทุกพื้นที่ (พระครูโฆสิตสังฆพิทักษ์, 2561: 2) เพราะพระพุทธศาสนาถือเป็นรากฐานของวิถีชีวิตของคนในสังคม นับตั้งแต่ประเทศไทยได้รับอารยธรรมตะวันตก ชาวไทยได้พัฒนาประเทศไทยไปสู่สังคม ที่เจริญขึ้นกว่าเดิม แต่การพัฒนายังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เพราะยังมีปัญหาทางด้านการ พัฒนาบุคคล เศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรมและศาสนา การพัฒนาประเทศจะดำเนิน ไปด้วยปริมาณและคุณภาพเพียงใดนั้นย่อมจะขึ้นอยู่กับลักษณะต่าง ๆ ของประชากรในประเทศนั้นๆ ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาบุคคลด้านจิตใจให้มีความสัมพันธ์กับการพัฒนาสังคม ด้านอื่น ๆ ด้วย พระพุทธศาสนาเป็นสถาบันที่จำเป็นของสังคมอันจะขาดไม่ได้ แม้จะถูกกระทบกระเทือน หรือตกต่ำในบางครั้งบางคราว ทั้งนี้เพราะชีวิตมนุษย์ไม่สามารถดำรงอยู่ได้ด้วยวัตถุเพียงอย่างเดียว เพราะวัตถุไม่สามารถสนองต่อความต้องการที่ไม่รู้จบสิ้นของมนุษย์ ดังนั้น พระพุทธศาสนาจึงถูกหยิบยกขึ้นมาในฐานะเป็นแกนกลางทางจิตใจ เป็นกรอบแห่งความประพฤติของประชาชนในสังคม พระพุทธศาสนานอกจากจะมีพระธรรม คือ คำสอนของพระพุทธเจ้าแล้วยัง มีวัดและพระสงฆ์ วัดและพระสงฆ์กับประชาชนมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด วัดเป็นทุกอย่าง ของสังคม เป็นศูนย์กลางที่รวมจิตใจของประชาชน ส่วนพระสงฆ์ซึ่งเป็นตัวแทนวัดก็กลายเป็นผู้นำทางด้านจิตใจของประชาชน เป็นศูนย์รวมแห่งความเคารพ เชื่อถือ ศรัทธาและความร่วมมือในด้านขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม

การบริหารความเสี่ยงตามแนวพระพุทธศาสนา เมื่อพิจารณาตามหลักการของพระพุทธศาสนา จึงมีประเด็นสำคัญอยู่ที่การที่มนุษย์เข้าถึงความจริงของธรรมชาติที่ว่าเป็นนี้ คือ สัจธรรม แล้วปฏิบัติต่อความจริงนี้อย่างถูกต้อง นั่นคือ พระพุทธศาสนามองความจริงว่า สรรพสิ่งล้วนแต่เปลี่ยนแปลงไปตามกฎของไตรลักษณ์ (อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา) แต่กระบวนการในการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้ มิได้เปลี่ยนแปลงหรือเกิดขึ้นอย่างเลื่อนลอย หากแต่เปลี่ยนแปลงไปตามเหตุปัจจัยต่าง ๆ ที่เข้ามาเกี่ยวข้อง (causes and conditions) ถ้าหากเราต้องการสร้างความเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี เราก็สร้างเหตุปัจจัยต่าง ๆ ที่จะนำไปสู่ความดี ในขณะที่เดียวกันเราก็สามารถจัดการกับเหตุปัจจัยต่าง ๆ ที่จะนำไปสู่สิ่งที่ไม่ดีได้ การเข้าถึงความจริงของสรรพสิ่ง (สัจธรรม) จึงทำให้เราสามารถบริหารความเสี่ยงที่เกิดขึ้นกับพระพุทธศาสนาได้เช่นกัน

ด้วยเหตุข้างต้น ที่มีการกล่าวถึงความสำคัญและปัญหาของความเสี่ยงที่มีต่อพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยจึงต้องการที่จะศึกษาวิจัยเรื่อง ศึกษาการบริหารความเสี่ยงตามแนวพระพุทธศาสนา ที่จะทำให้ได้รับองค์ความรู้ที่นำไปสู่การบริหารจัดการความเสี่ยงที่มีต่อพระพุทธศาสนา รวมไปถึงแนวทางในการบริหารความเสี่ยงของพระพุทธศาสนาในสังคมปัจจุบันได้อย่างเหมาะสม อันจะนำไปสู่การศึกษาเพื่อเป็นการสร้างมั่งคั่ง ทำนุบำรุง และส่งเสริมพระพุทธศาสนาให้มีความเจริญรุ่งเรืองสืบต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “ศึกษาการบริหารความเสี่ยงตามแนวพระพุทธศาสนา” สำหรับวัตถุประสงค์ที่ต้องการนำเสนอในบทความนี้มี 3 ข้อ คือ

1. เพื่อศึกษาความเสี่ยงที่มีต่อพระพุทธศาสนา
2. เพื่อศึกษาการบริหารความเสี่ยงตามแนวพระพุทธศาสนา
3. เพื่อเสนอแนวทางการบริหารความเสี่ยงของพระพุทธศาสนาในสังคมปัจจุบัน

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “ศึกษาการบริหารความเสี่ยงตามแนวพระพุทธศาสนา” เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยผู้วิจัยคัดเลือกเอกสารระดับปฐมภูมิ คือ ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ประกอบด้วย คัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา ดุษฎีนิพนธ์ วิทยานิพนธ์ บทความวิจัย และงานวิชาการต่าง ๆ ที่ได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่

ผู้วิจัยนำข้อมูลทั้งหมดที่ได้ศึกษามาวิเคราะห์ สังเคราะห์สาระสำคัญ เนื่องจากการวิจัยนี้การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร จะวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากเอกสารต่าง ๆ โดยวิเคราะห์และตีความ และโยงไปถึงความสอดคล้องกันของข้อมูล แนวคิด ทฤษฎีสาระสำคัญเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความเสี่ยงที่มีต่อพระพุทธศาสนา ปัจจัยเสี่ยงของพระพุทธศาสนา และวิธีบริหารความเสี่ยงตามแนวพระพุทธศาสนา เพื่อเขียนงานวิจัยพร้อมเสนอแนวคิดของผู้วิจัยโดยให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์และตอบปัญหาที่ต้องการทราบ

นำผลการศึกษาที่ได้จากการศึกษาในเชิงเอกสาร โดยมีการอธิบายสรุปเป็นหมวดหมู่ แยกตามวัตถุประสงค์ ในลักษณะของการพรรณนาตามเนื้อหาสาระที่สำคัญของการศึกษาค้นคว้า และมีข้อเสนอแนะจากองค์ความรู้เพื่อนำไปพัฒนาในเชิงนโยบายและเชิงปฏิบัติการ ตลอดจนจนถึงข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ผลการวิจัย

1) ความเสี่ยงที่มีต่อพระพุทธศาสนา

จากข้อมูลการศึกษารวบรวมในพระไตรปิฎก ผู้วิจัยพบว่า ความเสี่ยงที่มีต่อพระพุทธศาสนา มีอยู่ 2 ประการ คือ ความเสี่ยงภายใน และความเสี่ยงภายนอก

1) **ความเสี่ยงภายใน** เป็นภัยที่เกิดจากพฤติกรรมของพุทธบริษัท 4 ในการละเมิดพระธรรมวินัย การไม่ใส่ใจและไม่สนใจต่อบทบาทหน้าที่ของตน โดยเฉพาะอย่างยิ่งภิกษุ ที่ถือว่าเป็นศาสนทายาท เป็นสาวกที่จะต้องดำเนินตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าที่ได้ทรงบัญญัติขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม มิใช่แต่เฉพาะภิกษุเท่านั้น พระพุทธเจ้าเคยตรัสว่า พระองค์จะปรินิพพานต่อเมื่อพุทธบริษัท 4 คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ทั้งหลายทั้งปวง คือพระภิกษุ ทั้งเถระ ทั้งมัชฌิมะ ทั้งนวกะ ภิกษุณีก็เช่นเดียวกันพร้อมทั้งอุบาสก อุบาสิกา ทั้งที่ถือพรหมจรรย์ และที่เป็นผู้ครองเรือนทั้งหมด ต้องเป็นผู้มีคุณสมบัติที่จะรักษาพระศาสนาไว้ คือ

- 1) ต้องเป็นผู้มีความรู้ เข้าใจหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าได้ดี และประพฤติปฏิบัติได้ถูกต้องตามคำสอน
- 2) นอกจากรู้เข้าใจเอง และปฏิบัติได้ดีแล้วยังสามารถบอกกล่าวแนะนำสั่งสอนผู้อื่นได้ด้วย และ 3) เมื่อมีปรีชาญาณเกิดขึ้น คือ คำจ้วงจาบสอนคลาดเคลื่อนผิดเพี้ยนจากพระธรรมวินัย ก็สามารถชี้แจงแก้ไขได้ด้วย ตอนที่พระองค์จะปรินิพพานนั้นมารก็มากราบทูลว่าเวลานี้พุทธบริษัท 4 มีคุณสมบัติพร้อมอย่างที่เราองค์ได้ตรัสเหมือนกับเป็นเงื่อนไขแล้วพระพุทธเจ้าทรงพิจารณาเห็นว่าเป็นอย่างนั้น จึงทรงรับที่จะปรินิพพาน โดยทรง

ปลงพระชนมายุสังขาร พุทธดำรัสนี้ ก็เหมือนกับว่าพระพุทธเจ้าทรงฝากพระพุทธศาสนาไว้กับพุทธบริษัททั้ง 4 แต่ต้องมองให้ตลอดด้วยว่า ทรงฝากพระพุทธศาสนาไว้กับพุทธบริษัทที่เป็นอย่างไร ชาวพุทธจะเป็นผู้มีคุณสมบัติถูกต้องที่จรโลงพระศาสนาไว้ก็เริ่มด้วยมีศรัทธา ที่จะให้เรียนรู้เข้าใจพระธรรมวินัยอันเป็นของแท้ก่อนเป็นอันว่า ในแง่นี้พระไตรปิฎกก็เป็นหลักของพุทธบริษัทต้องอยู่คู่กับพุทธบริษัท โดยเป็นฐานให้แก่พุทธบริษัทซึ่งจะทำให้ชาวพุทธเป็นผู้มีคุณสมบัติ ที่จะรักษาพระศาสนาไว้ได้ สองฝ่ายนี้ คือ ตัวคนที่ จะรักษาพระศาสนากับตัวพระศาสนาที่จะต้องรักษา ต้องอาศัยซึ่งกันและกัน พระศาสนาจะดำรงอยู่และจะเกิดผลประโยชน์ ก็ต้องมาปรากฏที่ตัวพุทธบริษัท 4 ต้องอาศัยพุทธบริษัท 4 เป็นที่รักษาไว้ พร้อมกันนั้นในเวลาเดียวกัน พุทธบริษัท 4 จะมีความหมายเป็นพุทธบริษัทขึ้นมาได้ และจะได้ประโยชน์จากพระพุทธศาสนา ก็เพราะ มีธรรมวินัยที่รักษาไว้ในพระไตรปิฎกเป็นหลักอยู่

2) ความเสี่ยงภายนอก คือ ความเสี่ยงหรือภัยที่เกิดจากบุคคลภายนอกศาสนา การรุกรานจากศาสนาอื่น และปัจจัยทางสังคม ภัยหรืออันตรายที่จะพึงมีแก่พระพุทธศาสนาโดยภาพรวมซึ่งจะมาจากผลกระทบจากบุคคลหรือเหตุการณ์ภายนอกที่จะเข้ามากระทบของคាយพของพระพุทธศาสนาไม่ว่าจะเป็นพระพุทธรูป (ศาสดา ศาสนวัตถุ คือ พระพุทธรูป) พระธรรม (คัมภีร์ศาสนา, ศาสนธรรม) พระสงฆ์ (นักบวช, ศาสนบุคคล) หรือ ศาสนสถาน ศาสนพิธี เช่น ในสมัยพุทธกาลภัยที่เข้ามากระทบส่วนที่เป็นพระพุทธรูปหรือผู้นำทางศาสนา สำหรับภัยประเภทนี้ถือว่าในคราวพุทธกาลนั้นมีเข้ามากระทบพระพุทธรูปอยู่เป็นจำนวนมากไม่ว่าจะเป็นกรณีการผจญพญามาร คือ ท้าววสวัตติมารมาผจญพระองค์ก็พ่ายแพ้ไป กรณีพระเทวทัต กรณีจากนางจิญญามานวิกา กรณีโจรลงคุลิมาลก็ตาม กรณีช่างนาฬาคีรีก็ตาม เป็นต้นซึ่งทั้งหมดนั้นล้วนพ่ายแพ้ต่อพระพุทธรูปทั้งสิ้น ภัยที่เข้ามากระทบในส่วนของศาสนธรรม เช่น การกล่าวจาบจ้วงพระธรรมวินัยของสาวก เป็นต้น และภัยที่เข้ามากระทบในส่วนของพระสงฆ์หรือองค์กรคณะสงฆ์ เช่น การที่กษัตริย์ผู้ปกครองมิได้มีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ทำให้พระสงฆ์และคณะสงฆ์ถูกกดขี่และใส่ร้ายมีบ่อนทำลายจำนวนมาก อีกทั้งบุคคลภายนอกศาสนาและการรุกรานจากศาสนาอื่น ลัทธิต่าง ๆ ในสมัยนั้น (พระเทพวิสุทธิกวี, 2542 : 46-53) ซึ่งมีจำนวนมากและรอยคองที่จะโจมตีพระพุทธศาสนา

สรุปว่า ความเสี่ยงจากภายในและความเสี่ยงจากภายนอกที่มีต่อพระพุทธศาสนานั้น ล้วนเป็นภัยที่พระพุทธรูปก็ทรงพิจารณาเห็นแล้วว่าบังเกิดขึ้น แล้วทรงวางแผนที่จะบริหารจัดการความเสี่ยงหรือภัยเหล่านั้นที่เกิดขึ้น ด้วยพระปัญญาญาณ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเสี่ยงจากภายในนั้นถือว่าเป็นรากเหง้าหรือฐานของภัยที่จะเกิดขึ้นและจะมีผลต่อการคงอยู่ และการล่มสลายของพระสัทธรรมหรือพระพุทธศาสนา การบริหารจัดการความเสี่ยงเหล่านี้จึงต้องอาศัยปัญญาอย่างแยบยล เพื่อป้องกันและลดภัยหรือความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นต่อไปในอนาคต หรือหากเกิดขึ้นก็สามารถที่จะแก้ไขปัญหานั้นได้อย่างเหมาะสม

2) การบริหารความเสี่ยงตามแนวพระพุทธศาสนา

การบริหารความเสี่ยงตามแนวพระพุทธศาสนา หรืออาจเรียกว่า พุทธวิธีการบริหารความเสี่ยงในพระพุทธศาสนา เป็นหลักการและวิธีการที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติเพื่อการบริหารจัดการพระพุทธศาสนา ครอบคลุมทั้งการปกครอง และการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยในด้านการปกครองนั้นจะเห็นได้ชัดเจนว่ามี

ส่วนสำคัญในการทำให้พระพุทธศาสนาตั้งมั่น พระสังฆธรรมดำรงอยู่ด้วยการบริหารจัดการด้านการบัญญัติพระวินัย โดยมุ่งเน้นจัดการความเสี่ยงและควบคุมพฤติกรรมของบริษัท 4 โดยมีพระภิกษุและภิกษุณีเป็นหลัก

(1) การบริหารความเสี่ยงด้านการบัญญัติพระวินัย

พระวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ มิใช่แค่เพียงข้อห้ามเท่านั้น แต่ในอีกสถานะหนึ่ง พระวินัยเปรียบเสมือนเป็นตัวแทนของพระพุทธองค์ที่ทรงวางไว้ เพื่อปกครองคณะสงฆ์หลังจากที่พระองค์ทรงดับขันธปรินิพพานไปแล้ว ดังนั้น ความสำคัญในข้อนี้คือพระวินัยเปรียบได้ดั่งกับพระผู้มีพระภาคเจ้า เนื่องจากพระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงแต่งตั้งพระวินัยให้เป็นตัวแทนพระองค์ เพราะฉะนั้น ความสำคัญของวินัย จึงมีความสำคัญอย่างที่สุด ใครที่มองข้ามพระวินัย ก็เหมือนประหนึ่งว่าได้มองข้ามพระองค์ การบัญญัติพระวินัย เพื่อวางกรอบระเบียบให้พระสงฆ์สาวกทั้งหลายได้ปฏิบัติเป็นแนวเดียวกัน เพื่อป้องกันความยุ่งยากวุ่นวายอันอาจจะเกิดขึ้น ซึ่งการบัญญัติพระวินัยนี้มีด้วยกัน 2 ประเภท คือ มูลบัญญัติ และอนุบัญญัติ ในส่วนของมูลบัญญัตินั้น ได้แก่ ข้อที่ทรงบัญญัติไว้เดิม (เหตุเกิดครั้งแรก) หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า มาติกา คือ สิกขาบทที่ตั้งไว้เป็นแม่บท การบัญญัติพระวินัยนี้ พระพุทธองค์มิได้ทรงบัญญัติไว้ล่วงหน้า ต่อเมื่อมีเหตุการณ์ความเสียหายน่าตีเตือนของภิกษุบางรูปเกิดขึ้น พระพุทธองค์จึงประชุมพระสงฆ์สาวกทั้งหมด ได้สวนมูลความผิดที่เกิดขึ้นว่าเกิดขึ้นจริงตามนั้นหรือไม่ และชี้แจงให้เห็นโทษความเสียหายที่เกิดจากความประพฤติของภิกษุบางรูปนั้นแล้ว ทรงถือเอาข้อความผิดนั้นเป็นต้นเหตุ ซึ่งเรียกว่า อาทิกัมมิกะ ทรงบัญญัติห้ามภิกษุรูปอื่นประพฤติเช่นนั้นอีก ถ้าใครฝ่าฝืนประพฤติเช่นนั้นอีกจะต้องอาบัติ คือ ต้องโทษ และแม้สิกขาบทอื่น ๆ ก็ตาม พระพุทธองค์ทรงอาศัยเหตุเช่นนั้นเป็นมูลบัญญัติในการบัญญัติสิกขาบทแก่พระสาวกเช่นกัน

2) การบริหารความเสี่ยงด้านหลักธรรมคำสอน

หลักธรรมและคำสอนของพระพุทธเจ้า ถือเป็นหัวใจสำคัญของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่พระพุทธองค์และพระสงฆ์สาวกใช้ในการถ่ายทอดและปฏิบัติให้คนมานับถือพระพุทธศาสนา จะเห็นว่าในสมัยพุทธกาลพระพุทธเจ้าและพระสาวกออกเผยแผ่ธรรมด้วยตนเอง และพระสงฆ์ก่อนที่จะบัญญัติพระวินัยนั้น ก็ล้วนแต่เป็นอรชยะบุคคลชั้นต่ำคือพระโสดาบัน การเผยแผ่หลักธรรมและการถ่ายทอดด้วยการปฏิบัติจึงไม่เกิดปัญหา และไม่มีความเสี่ยงเกิดขึ้น แต่ภายหลังเมื่อมีพระสงฆ์เข้ามาบวชเป็นจำนวนมากขึ้น และมีความหลายหลายอีกทั้งมาจากหลายชนชั้น และมีวัตถุประสงค์ในการบวชที่แตกต่างกัน บางคนไม่ได้บวชเพื่อการพ้นทุกข์ จึงทำให้มีความประพฤติเสื่อม ซึ่งเรื่องการประพฤติเสื่อมนี้เอง เป็นสาเหตุเชื่อมโยงที่ทำให้การเผยแผ่ธรรม การสั่งสอนธรรมนั้นมีการวิปริตผิดเพี้ยนไป ทำให้พระสังฆธรรมเสื่อม และถือเป็นความเสี่ยงอย่างมากต่อการดำรงอยู่ของพระพุทธศาสนา ดังนั้น ความสำคัญในการศึกษาธรรมและการสอนธรรมจึงเป็นหัวใจสำคัญของนักเผยแผ่ด้วย เพราะเป้าหมายคือการเผยแผ่ด้วยธรรมที่จะสามารถทำให้เกิดการพ้นทุกข์ ผู้วิจัยจึงได้กำหนดแบ่งหัวข้อที่จะศึกษา 2 ประเด็น คือ คุณสมบัติของผู้สอนธรรม (ศาสนบุคคล) และหลักธรรมคำสอนที่เป็นเกณฑ์ในการตัดสินพระธรรมวินัย (ศาสนธรรม) ตามลำดับ คือ

(1) คุณสมบัติของผู้สอนธรรมหรือนักเผยแผ่ ผู้สอนธรรมหรือที่เรียกว่านักเผยแผ่ ถือเป็นศาสนบุคคล ผู้ปฏิบัติตามหลักศาสนาในที่นี้หมายถึงพุทธบริษัท 4 ได้แก่ ภิกษุ ภิกษุณี สามเณร สามเณรี อุบาสก และอุบาสิกา รวมถึงพุทธศาสนิกชนทุกคน ซึ่งบุคคลเหล่านี้ต่างมีบทบาทและมีหน้าที่เฉพาะของตนแตกต่างกัน

ไปตามสถานะ แต่ในฐานะความเป็นพุทธศาสนิกชนร่วมกัน ย่อมมีหน้าที่ที่จะต้องทำการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เหมือนกัน ซึ่งเมื่อศาสนบุคคลได้ศึกษาเรียนรู้ศาสนธรรมจนได้รับองค์ความรู้แล้วนำไปปฏิบัติในวิถีชีวิตจนบังเกิดผลเป็นความอยู่เย็นด้วยศีลและการเป็นสุขด้วยธรรมแล้วไซ้ ศาสนบุคคลนั้น ๆ ย่อมจะได้รับการยอมรับศรัทธาเป็นอย่างดี

(2) หลักธรรมคำสอนหรือศาสนธรรม เป็นคำสั่งและคำสอนของพระพุทธเจ้ากล่าวคือความจริงที่พระพุทธองค์ตรัสออกมาจากอริยสัจ 4 ประการ ได้แก่ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค แล้วขยายความออกไปเป็นหัวข้อธรรมต่าง ๆ อีกจำนวนมาก เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติกายวาจา จิตใจให้เข้าถึงหรือสอดคล้องกับความจริงที่ทรงตรัสรู้ ก่อนที่พระพุทธเจ้าจะเสด็จดับขันธปรินิพพานนั้น พระองค์ทรงให้ยกศาสนธรรมกล่าวคือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลายนั้น ขึ้นเป็นศาสนาแทนพระพุทธเจ้า แต่พุทธพจน์ทั้งหลายที่ทรงแสดงผ่านการตรัสเป็นพุทธพจน์ที่เป็นพระธรรมเทศนาในช่วงเวลาต่าง ๆ ตลอดสมัยพุทธกาลแล้วพระสาวกได้จดจำเอาไว้แล้วร้อยเรียงปรากฏในพระสูตรต่าง ๆ ที่สืบทอดกันต่อมาจนถึงปัจจุบัน ถือเป็นหน้าที่ที่พุทธศาสนิกชนทุกคนต้องศึกษาให้เข้าใจ แล้วนำมาปฏิบัติด้วยการประยุกต์ใช้ในวิถีชีวิตเพื่อทำหน้าที่ของตนให้ถูกต้องชอบธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา มีวิถีชีวิตที่เป็นการเผยแผ่ชีวิตที่ดีงาม เป็นที่ประจักษ์ต่อสาธารณชนในฐานะที่ตนเป็นพุทธบริษัท ตามสถานะและบทบาทหน้าที่ของตน ๆ ได้เป็นอย่างดี

(3) महापत्त 4 : หลักการวินิจฉัยพระธรรมวินัย ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา มีหลักฐานปรากฏชัดว่า หากมีผู้ใดที่เข้าใจผิดคลาดเคลื่อนและอธิบายผิดไปจากที่พระองค์ทรงสอน ผู้นั้นมักจะถูกเรียกว่าเป็นผู้กล่าวคู่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า มี 2 ลักษณะ ได้แก่ 1) ภาษากับการสื่อสาร ในครั้งพุทธกาล การศึกษาและเผยแผ่คำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้ายังใช้ระบบมุขปาฐะ (Oral tradition) มีลักษณะ 9 ประเภท ได้แก่ (1) สุตตะ (2) เคยยะ (3) ไวยากรณ์ (4) คาถา (5) อุทาน (6) อิติวุตตะกะ (7) ชาตก (8) อัပ္ภุตธัมมะ และ (4) เวทลละ 2) การใช้ภาษาของพระพุทธเจ้า คือคำที่พระองค์ใช้ นั้นเป็นคำที่ใช้พูดกันอยู่ในยุคนั้น

การตีความคำสอน ที่แสดงว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะทรงทราบดีถึงจุดอ่อนของการอ้างการฟังจากพระโอษฐ์ของพระองค์ จึงทรงวางหลักมหาปत्ต 4 ไว้เป็นเกณฑ์ตัดสินการตีความในลักษณะนี้และการอ้างในลักษณะอื่น ๆ ด้วยว่าในเบื้องต้นยังไม่ควรยอมรับและไม่ควรคัดค้านก่อน แต่ให้ตรวจสอบกับสูตรและวินัยก่อนหากไม่ขัดกันและลงกันได้กับสูตรและวินัยจึงควรยอมรับขึ้นขมยินดีแต่หากขัดกันจึงควรคัดค้านและชี้ให้เห็นว่าที่ถูกต้องเป็นอย่างไรตามสูตรและวินัยเกณฑ์ดังกล่าวนี้สอดคล้องกับหลักการในกาลามสูตร (ซึ่งอาจถือว่าเป็นภาคขยายของหลักมหาปत्ต 4) ที่ให้ตรวจสอบพิจารณาถึงการตีความด้วยการอ้างแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ด้วยความดีมีประโยชน์ไม่มีโทษนักปราชญ์สรรเสริญข้อความตรงนี้เท่ากับบอกว่าสูตรและวินัยนั้นได้แก่ความเป็นกุศลไม่มีโทษเป็นประโยชน์ผู้สรรเสริญหลักการที่ทรงวางไว้จึงเปิดกว้างให้อิสระแก่มนุษย์ในการตัดสินเพราะทรงให้คิดพิจารณาด้วยตนเองบนหลักการที่ให้ไว้ (ประพัฒน์ ศรีกุลกิจ, 2557: 358-362)

แนวทางการบริหารความเสี่ยงของพระพุทธศาสนาในสังคมปัจจุบัน

ในสถานการณ์ความเสี่ยงและปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน สิ่งที่สำคัญในการจะปกป้องรักษาพุทธศาสนาได้ก็คือ การรู้เท่าทันและมองสถานการณ์ที่จะมาเกิดผลกระทบกับพุทธศาสนาได้อย่างถ่องแท้ เพื่อที่จะแก้ไขสถานการณ์หากเกิดขึ้นได้อย่างทันท่วงที ประกอบกับสร้างเกราะป้องกันพุทธศาสนาเอาไว้ โดยสร้าง

ศักยภาพความเข้มแข็งของพุทธบริษัททั้ง 4 ให้มีอย่างพร้อมบริบูรณ์ โดยผู้วิจัยได้ทำการเสนอแนวทางการบริหารความเสี่ยงของพระพุทธศาสนาในสังคมปัจจุบันไว้ดังนี้

1) แนวทางการบริหารความเสี่ยงตามหลักพระธรรมวินัย

การบริหารความเสี่ยงตามหลักพระธรรมวินัย เป็นปัจจัยที่สำคัญของคณะสงฆ์ที่จะประพฤติปฏิบัติและรักษาสืบทอดพระธรรมวินัยให้คงอยู่ หากปราศจากการดำเนินถึงพระธรรมวินัย กิจกรรมต่างๆที่ตามมา มักจะเป็นไปตามกระแสของโลก ไม่เป็นไปเพื่อความมั่งคั่งน้อยสันโดษและเพื่อประโยชน์เกื้อกูล การบริหารจัดการตามหลักพระธรรมวินัย จึงเป็นสิ่งที่จำเป็นในการคงไว้ซึ่งพระสัจธรรมและวิถีการปฏิบัติของคณะสงฆ์สำหรับการนำหลักพระธรรมวินัยไปสู่การบริหารความเสี่ยงของพระพุทธศาสนา มีแนวทางพอสรุปได้ ดังนี้

- (1) การให้การศึกษาเพื่อเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในหลักพระธรรมวินัยให้ถูกต้อง
- (2) การให้คณะสงฆ์เป็นใหญ่ในการจัดการองค์กรสงฆ์หรือการวินิจฉัยธรรมวินัย
- (3) การบูรณาการกับศาสตร์ต่าง ๆ ภูมิปัญญาสากล และภูมิปัญญาท้องถิ่น
- (4) การประยุกต์ใช้และตีความที่สอดคล้องกับกฎหมายบ้านเมืองและกฎของคณะสงฆ์

การบริหารจัดการความเสี่ยงตามหลักพระธรรมวินัยของคณะสงฆ์ มีแนวทางการประยุกต์ใช้ที่สำคัญ คือ การยึดพระธรรมวินัยเป็นหลักการสูงสุดและมอบอำนาจให้คณะสงฆ์เป็นใหญ่ โดยเป็นผู้จัดการทั้งในด้านการส่งเสริมการเรียนรู้ การพัฒนาบุคคล และการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับคณะสงฆ์ โดยมีการบูรณาการหรือประยุกต์ใช้ร่วมกับศาสตร์สมัยใหม่ ภูมิปัญญาสากล และภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อนำไปสู่เป้าหมาย คือ การรักษาสืบทอดพระธรรมวินัย การเผยแผ่พระพุทธศาสนา รวมทั้งการพัฒนาบุคคลและสังคม กล่าวคือ หากคณะสงฆ์ยังยึดมั่นในพระธรรมวินัย นำพระธรรมวินัยมาจัดวางเพื่อส่งเสริมการศึกษาเรียนรู้และประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัย ย่อมจะเป็นการรักษาพระธรรมวินัยให้คงอยู่และเพื่อความเรียบร้อยดีงามแห่งคณะสงฆ์และพระพุทธศาสนา แต่ด้วยสถานการณ์ทางสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงในแต่ละยุคสมัย ฉะนั้น และประยุกต์ใช้ร่วมกับศาสตร์สมัยใหม่ ภูมิปัญญาสากล และภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการคณะสงฆ์ (พระมหาสุทนต์ อากาศโร (อบอุ่น) และคณะ, 2556: 174)

2) แนวทางการบริหารความเสี่ยงด้านการบริหารกิจการคณะสงฆ์

การบริหารกิจการคณะสงฆ์เป็นแนวคิดการบริหารกิจการทางพระพุทธศาสนาภายใต้กฎหมาย พ.ร.บ.คณะสงฆ์ พ.ศ.2505 เรียกได้ว่าเป็นการบริหารความเสี่ยงตามโครงสร้างของการบริหารจัดการด้านพระพุทธศาสนาในสังคมปัจจุบัน ซึ่งมีรายละเอียดสรุปได้ดังนี้

(1) **ด้านการปกครอง** เป็นการปกครองในเชิงของธรรมาภิบาล คือ ดูแลกันโดยธรรม ปกครองกันแบบพอปกครองลูก อาจารย์ปกครองศิษย์ดังปรากฏตัวอย่างที่เป็นต้นแบบให้เห็นชัดเจน คือ หน้าที่ของสังฆวิหาริกที่จะพึงปฏิบัติต่อพระอุปัชฌาย์และ หน้าที่ของพระอุปัชฌาย์จะพึงปฏิบัติต่อสังฆวิหาริก ตรัสสั่งให้พระอุปัชฌาย์และสังฆวิหาริก ตั้งจิตสนิทสนมในกันและกัน ให้พระอุปัชฌาย์สำคัญสังฆวิหาริกฉันบุตร ให้สังฆวิหาริกนับถือพระอุปัชฌาย์ฉันบิดา เมื่อเป็นเช่นนี้ต่างจะมีความเคารพเชื่อฟังกันและกัน ย่อมถึงซึ่งความเจริญงอกงามในธรรม และมีการเอาใจใส่ดูแลการประพฤติปฏิบัติของบรรพชิตและศฤงคารที่มีอยู่หรือพบนัก

อาศัยอยู่ในวัด ให้อยู่ด้วยความผาสุกให้ความอนุเคราะห์ในส่วนที่อยู่อาศัยและปัจจัยตามสมควร ช่วยบำบัดทุกข์บัพรุงสุขแก่บรรพชิตคฤหัสถ์ด้วยพรหมวิหารธรรมตามสมควรแก่เหตุ

(2) **ด้านการศาสนศึกษา** หากจะมองบทบาทของพระสงฆ์โดยมองจากพื้นฐานอันเป็นแก่นแท้ของคำสอนแล้ว ผู้เข้าสู่พรรคาแห่งสมณเพศ นั่นคือเข้าสู่สังคัมสงฆ์หมายถึงเข้าสู่วิถีแห่งการศึกษา ในพระพุทธศาสนาเรียกว่า ศึกษา หมายถึง ข้อที่จะต้องศึกษา, ข้อที่จะต้องปฏิบัติได้แก่ศีล เรียกว่า ศีลศึกษา สมาธิเรียกว่า จิตศึกษา และปัญญา เรียกว่าปัญญาศึกษา

(3) **ด้านการศึกษาสงเคราะห์** การศึกษาการเล่าเรียน เช่น ปริยัติศึกษา คำว่าสิกขานี้ตรงกับภาษาไทยว่า ศึกษา หมายถึงการเล่าเรียน ฝึกฝน และอบรม อีกความหมายหนึ่งใช้คำว่า เรียนหมายถึง เข้ารับความรู้จากผู้สอน, รับการฝึกฝนอบรมเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจหรือความชำนาญส่วนบริบทในหน้าที่เป็นธุระจัดการศึกษาและอบรมให้มีการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ได้ศึกษาเล่าเรียน ทั้งแผนกบาลีและนักธรรม ธรรมศึกษา และบริบทในหน้าที่อำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล แก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่ขอใช้วัดเป็นที่จัดบำเพ็ญกุศล

(4) **ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา** หน้าที่ในการเผยแผ่ของพระสงฆ์คือ จัดการเทศนาอบรมสั่งสอนประชาชนให้เกิดศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ตั้งอยู่ในสัมมาปฏิบัติเป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ ด้วยการอบรมภิกษุสามเณร ให้มีสมณะสัญญาและอบรมในเรื่องจรรยา มารยาทตลอดถึงการปฏิบัติเกี่ยวกับพิธีหรือแบบอย่างต่าง ๆ อบรมการทำวัตรสวดมนต์ให้เป็นไปโดยมีระเบียบเรียบร้อย หาอุบายวิธีให้ได้ยินได้ฟังโอวาท คำสั่งสอน หรือแนะนำที่เป็นประโยชน์แนะนำสั่งสอนอบรมประชาชนให้เข้าใจในศาสนาพิธีและการปฏิบัติเทศนาสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรม และให้ได้ยินได้ฟังเรื่องเกี่ยวกับพระศาสนาโดยถูกต้อง หาอุบายวิธีสกัดกั้นสัทธรรมปฏิรูปมิให้เกิดขึ้น บำบัดที่เกิดขึ้นแล้วให้หมดไปโดยชอบ ขวนขวายเพื่อให้ศิษย์วัดมีความรู้ในเรื่องพระศาสนาและอบรมในทางศีลธรรม มีการไหว้พระสวดมนต์ เป็นต้น

(5) **ด้านการสาธารณูปการ** การจัดการสาธารณูปการ เป็นการลงมือปฏิบัติงานสาธารณูปการ มีการก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์จัดแผนผังวัด ทั้งการควบคุมการสาธารณูปการ และ ส่งเสริมการสาธารณูปการ

(6) **ด้านการสาธารณสงเคราะห์** เป็นการดำเนินกิจการเพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์ หรือสถานที่ซึ่งเป็นสาธารณสมบัติของประชาชนทั่วไป แต่ถ้าหากชาวบ้านยังไม่พร้อมที่จะช่วยตนเอง ถ้าพระเป็นผู้นำท้องถิ่น ก็ควรมีบทบาทด้วยการเสนอแนะให้ความคิดริเริ่มว่าในชุมชนมีอะไรที่จะทำให้เกิดแก่ประโยชน์ส่วนรวม ทางวัตถุจะทำได้ก็โดยทางอ้อม ด้วยการแนะนำชักจูงผู้อื่นให้กระทำ หรือนำสิ่งของหรือบริการที่ได้รับจากผู้อื่น มาเฉลี่ยแบ่งปันให้เป็นประโยชน์กว้างขวางออกไป โดยการสงเคราะห์นั้นต้องคำนึงถึงความเหมาะสมและกาลเทศะ ด้วยการทำหน้าที่ให้เหมาะสมกับบทบาท เมื่อสังคัมเปลี่ยนแปลงไปตามกาลสมัย วัตถุประสงค์ได้เข้ามามีบทบาทในสังคัม หากพระสงฆ์แสดงบทบาททันตามปรากฏการณ์ของสังคัมปัจจุบันก็จะสามารถแก้สภาพปัญหาจะส่งผลให้สภาพสังคัม และประเทศชาติมีความเจริญก้าวหน้า

สรุป การบริหารความเสี่ยงด้านการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน มีความสำคัญต่อการดำรงอยู่ของพระพุทธศาสนาในฐานะที่มีคามสัมพันธ์เชิงโครงสร้างกับสังคัม สถาบันศาสนาซึ่งมีส่วนประกอบที่

สำคัญคือ วัดและพระสงฆ์เป็นสถาบันทางสังคมที่ได้รับการยอมรับและเป็นที่ยอมรับจากทุกฝ่าย ดังนั้นจึงเป็นการง่ายต่อการประสานงานในการพัฒนาชุมชน และการเข้าร่วมพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์เป็นการสืบทอดเจตนารมณ์ของพระศาสดาซึ่งทรงมุ่งหวังให้พระสงฆ์เข้าไปช่วยเหลือสงเคราะห์สังคมเท่าที่พระสงฆ์จะทำได้ วัดในปัจจุบันนี้ไม่ใช่สถานที่แบ่งแยกสถานะของวัดและบ้านออกจากกันอย่างสิ้นเชิง ยังมีความสัมพันธ์เกื้อกูลซึ่งกันและกันอยู่เสมอ ในทำนองเดียวกันพระสงฆ์ในปัจจุบันนี้แม้มิใช่พระอริยสงฆ์ผู้ตักสิเลสุมงเน้นนิพพานแต่ประการเดียว โดยไม่รู้ปัญหาของประชาชนทั้งหมดนั้นคงไม่ได้ พระสงฆ์จำเป็นต้องมีปฏิสัมพันธ์กับฆราวาสเพื่อช่วยเหลือสงเคราะห์ตามหน้าที่สมควรแก่สถานะ การก้าวเข้าไปช่วยเหลือสงเคราะห์ชาวบ้าน พระสงฆ์จึงมีบทบาทเป็นนักพัฒนาในด้านต่างๆ เพื่อความอยู่รอดของสังคมไทย ดังนั้น พระสงฆ์ในปัจจุบันจึงได้ชื่อว่าเป็นผู้อนุรักษ์ประชาชนทั้งในทาง เศรษฐกิจสังคม และ จิตใจสติปัญญา เป็นสภณที่พึ่งอย่างแท้จริง ในสังคมปัจจุบันอย่างดีที่สุด เพื่อเกื้อกูลต่อการปฏิบัติธรรมและการอยู่ร่วมกันของสงฆ์ และการอยู่ร่วมกันในสังคมอื่น ๆ อย่างมีความสุข

3) แนวทางการบริหารความเสี่ยงด้านพื้นที่เครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนา

ปัจจัยที่สำคัญของการดำเนินงานและการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์เพื่อความมั่นคงทางพระพุทธศาสนา คือ เครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาที่มีบทบาทในการสนับสนุน ส่งเสริม ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาในสังคมไทย เนื่องจากปัจจุบันคณะสงฆ์ไม่สามารถที่จะทำงานอย่างโดดเดี่ยวด้วยคณะสงฆ์ตามลำพัง จะต้องมีการประสานความร่วมมือกับภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคธุรกิจเอกชน องค์กรทางพระพุทธศาสนา องค์กรสื่อสารมวลชน และภาคประชาชนหรือพุทธศาสนิกชนทั่วไป ดังนั้น การบริหารจัดการด้านพื้นที่เครือข่ายจึงมีความสำคัญต่อการที่จะทำงานของคณะสงฆ์ให้บรรลุเป้าหมาย จะต้องมีการประสานความร่วมมือกับฝ่ายต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคธุรกิจเอกชน องค์กรสื่อสารมวลชน และเครือข่ายชุมชน ในการดำเนินการร่วมกัน รวมทั้งจะต้องมีสถานที่หรือสำนักงานที่เป็นเสมือนศูนย์ประสานที่เหมาะสม ฉะนั้น การจัดการพื้นที่เครือข่ายโดยยึดเป้าหมายของการพัฒนาในพื้นที่จังหวัดของคณะสงฆ์ จะเป็นกลไกสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา การตอบสนองงานของคณะสงฆ์และการพัฒนาสังคม โดยจะต้องมีการประสานงานกับเครือข่ายทางพระพุทธศาสนาและศิลปะวัฒนธรรมเชิงพื้นที่ในการทำกิจกรรมร่วมกัน

สรุปได้ว่า การบริหารจัดการพื้นที่เครือข่ายองค์กรพุทธศาสนานั้น ได้เกิดขึ้นอย่างมากมายในสถานที่ต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นวัด หมู่บ้าน ชุมชน ที่ทำงาน องค์กรขนาดใหญ่ หรือองค์กรระหว่างประเทศ ซึ่งถ้าหากพิจารณาอย่างแท้จริงพบว่า เครือข่ายของฝ่ายต่าง ๆ นั้น เกิดขึ้นด้วยปัจจัยหลายประการทั้งในด้านบวกและลบ นอกจากนี้ ยังเกิดขึ้นพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมที่มีต่อพระพุทธศาสนา ความไม่เท่าเทียมในสังคม การแบ่งขั้วเป็นฝักตายเป็นฝัก การกีดกันทางสังคม วิฤตการณ์ของภาครัฐและคณะสงฆ์ที่ไม่อาจรักษาศรัทธาในการเสริมสร้างประโยชน์และความสุขแก่หมู่ชน รวมทั้งความแข็งตัวของสถาบันสงฆ์ที่เป็นอุปสรรคต่อกระบวนการพัฒนา และอาจจะพ่ายแพ้ต่อความยืดหยุ่นของการทำงานที่หลากหลายในสมัยปัจจุบัน นอกจากนี้ การรุกเข้ามาของระบบเทคโนโลยีสารสนเทศสมัยใหม่ที่ใช้อำนาจของเทคโนโลยีเป็นเครื่องมือใน

การครอบงำความคิด ทุน และการจัดการ ซึ่งกระบวนการดังกล่าวมีส่วนผลักดันให้เกิดความร่วมมือของคณะ
สงฆ์กับภาคส่วนต่าง ๆ ในสังคม

สรุป

การบริหารจัดการความเสี่ยงตามแนวพระพุทธศาสนา ปัจจุบันความเสี่ยงที่มีต่อพระพุทธศาสนา
ทั้งภายในและภายนอกเกิดขึ้นแล้วเป็นจำนวนมาก การยอมรับความจริง คือเบื้องต้นของการหาทางแก้ไข
ปรับปรุงพัฒนาตัวเองของสังคมสงฆ์ ทุกวันนี้ที่สงฆ์ยังอยู่ได้ เพราะเรามีต้นทุนทางพระพุทธศาสนาที่บรรพบุรุษ
สร้างไว้สูงมาก วัฒนธรรมพุทธผสมผสานอยู่ในชีวิตประจำวัน ตั้งแต่เกิดจนตายมายาวนานแล้ว และปัจจุบันยัง
พอมิพระสงฆ์ปฏิบัติปณิณ อุชุปฏิบัติปณิณ ญาวยปฏิบัติปณิณอยู่บ้าง อีกทั้งคำสอนเชิงปัญญาทำให้ชาวพุทธส่วนหนึ่ง
รู้จักแยกแยะความผิดชั่วส่วนตัวของสมมุติสงฆ์กับคำสอนได้ ความเสื่อมศรัทธาหรือวิกฤติที่ยังจำกัดเฉพาะใน
พระบางกลุ่มบางคณะบางคนเท่านั้น แต่ก็ถือว่าเสื่อมมากทีเดียว ดังจะเห็นการตำว่าพระมากขึ้น การ
เกรงอกเกรงใจแสดงความเคารพพระน้อยลงอย่างชัดเจน อันนี้พระเราทำตัวเอง สร้างภัยภายในเอง ถ้าเรายัง
ประมาท ไม่พัฒนาปรับปรุงกฎระเบียบการปกครองสงฆ์ให้สอดคล้องกับพระธรรมวินัยมากกว่านี้ ไม่บริหาร
จัดการการดูแลวัดชั้นความประพฤติพระ รวมทั้งการปกป้องพระที่ผิดธรรมวินัยที่เป็นพวกเดียวกัน ไม่
ปรับปรุงหลักสูตรการเรียนการสอนพระ มีแต่เน้นเรื่องวัตถุการก่อสร้าง-เครื่องรางของขลัง-วัตถุมงคล หรือหา
ลาภยศสักการะ ยศช้างขุนนางพระเกินไป ไม่รู้จักปฏิรูปวงการสงฆ์ ยังคิดว่าของที่ทำอยู่ทุกวันนี้ดีอยู่แล้ว ก็
เสื่อมมากขึ้นอีกแน่นอน เมื่อภายในเสื่อมอ่อนแอ ภัยภายนอกก็รุกล้ำซ้ำเติมได้ง่ายมาก เพราะขณะนี้ภัยเฉพาะ
หน้า ที่น่าเป็นห่วง และต้องเฝ้าระวังดูสถานการณ์มากที่สุดอีกอย่าง 1 คือภัยจากลัทธิศาสนาอื่น แต่จะอย่างไร
ก็ตาม ไม่ว่าจะภัยพระพุทธศาสนาด้านไหน จะมีลักษณะอย่างไร ถ้าหากในตัวพระพุทธศาสนา คือ องค์การทาง
พระพุทธศาสนา และตัวพุทธบริษัทเอง มีความเข้มแข็ง มีศักยภาพที่จะปกป้องรักษาพระพุทธศาสนาได้ ภัย
พระพุทธศาสนาในด้านใดที่ถ้าโถมเข้ามา ก็สามารถที่จะแก้ไขได้ แต่ถ้ามีความอ่อนแอ ไม่เข้มแข็ง แม้ภัย
ภายนอกจะมีเพียงเล็กน้อยก็ตาม ตัวพระพุทธศาสนาเองก็อาจจะอยู่ไม่ได้ ส่วนภัยพุทธศาสนาจากในตัวพุทธ
ศาสนาเองนั้น เปรียบเหมือนหนอนแมลงที่คอยซ่อนไซกัดกินต้นไม้ ทั้งลำต้น และรากของต้น ถ้าหากรากของ
ต้นไม้อ่อน ฝุ่กร่อน เน่าเปื่อยเสียแล้ว ถึงแม้ลมพายุที่พัดมาจะไม่แรงมาก ก็สามารถโค่นต้นไม้อ่อนได้ หรือ
แม้แต่ไม่มีลมพายุเลย ต้นไม้อ่อนต้นนี้ก็จะถูกหนอนแมลงซ่อนไซกัดกิน จนต้นไม้อ่อนต้นนี้เน่าตาย หรือ ยืนต้น
ตายไปเอง สิ่งที่สำคัญในการจะปกป้องรักษาพุทธศาสนาได้ก็คือ การรู้เท่าทันและมองสถานการณ์ที่จะมาเกิด
ผลกระทบกับพุทธศาสนาได้อย่างถ่องแท้ เพื่อที่จะแก้ไขสถานการณ์หากเกิดขึ้นได้อย่างทันท่วงที ประกอบกับ
สร้างเกราะป้องกันพุทธศาสนาเอาไว้ โดยสร้างศักยภาพความเข้มแข็งของพุทธบริษัททั้ง 4 ให้มีอย่างพร้อม
บริบูรณ์

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

แนวทางในการบริหารความเสี่ยงตามแนวพระพุทธศาสนานั้น ยึดหลักการบริหารจัดการจากพระ
ธรรมวินัยเป็นหลัก เพราะพระธรรมวินัยถือเป็นศาสดา ดังนั้น ความเสี่ยงหรือภัยภายใน-ภายนอก ล้วนมี

ความสัมพันธ์และสำคัญต่อการดำรงอยู่ของพระพุทธศาสนา คณะสงฆ์ตั้งแต่ระดับมหาเถรสมาคม ลงมาถึง คณะสงฆ์ในทุกระดับ จึงควรให้ความสำคัญกับการบริหารกิจการงานคณะสงฆ์ในด้านต่าง ๆ ให้เกิดเป็น รูปธรรมชัดเจน โดยการปรับเปลี่ยนนโยบายบางประการที่สอดคล้องกับสภาพบริบทของสังคมปัจจุบัน เช่น ด้านการใช้เทคโนโลยีต่าง ๆ ที่ทันสมัย การส่งเสริมการใช้ช่องทางสื่อออนไลน์ ในการเผยแพร่เชิงนโยบาย เปิด โอกาสช่องทางกระบวนการสื่อสารในการเปิดรับข่าวสารให้มากขึ้น เพื่อให้มีความรู้เท่าทันต่อสถานการณ์ ปัจจุบัน

ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

1) การพัฒนาพื้นที่เครือข่ายการทำงานของคณะสงฆ์กับองค์กรพระพุทธศาสนา ควรเชื่อมโยง กันอย่างเป็นระบบ และมีฐานข้อมูลในการปฏิบัติการ มีการพัฒนาการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยและพัฒนา กิจกรรมร่วมกันในการส่งเสริมด้านพระพุทธศาสนาอยู่ตลอดเวลา

3) คณะสงฆ์นำผลการวิจัยไปพัฒนากระบวนการสร้างการสื่อสารให้กับประชาชนในการบริหาร กิจการคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน เพื่อเป็นการสร้างความเข้าใจและความสัมพันธ์อันดีกับชุมชน ให้เกิดการสร้างความ ศรัทธาเลื่อมใส จากบุคคลที่เลื่อมใสให้เลื่อมใสมากขึ้นมั่นคง จากคนที่ไม่เลื่อมใสให้เลื่อมใส ตามหลักการทาง พระพุทธศาสนา

บรรณานุกรม

ประพัฒน์ ศรีกุลกิจ. (2557). **พระไตรปิฎกวิเคราะห์ ฉบับแก้ไข**. พิมพ์ครั้งที่ 2. พิษณุโลก : บริษัทโฟกัส พริน ตริง จำกัด.

พระครูโฆสิตสังฆพิทักษ์. (2561). การบริหารจัดการความเสี่ยงทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมขององค์กร พระพุทธศาสนาในจังหวัดแพร่. **ดุชนิพนธ์พุทธศาสตร์ดุชนิพนธ์ิต**. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระเทพวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณฺโณ). (2542). **ทำไมพระพุทธศาสนาจึงเลื่อมจากอินเดีย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาสุทิตย์ อาภากร (อบอู่) และคณะ. (2556). **การพัฒนาระบบการบริหารจัดการและการสร้าง เครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาในประเทศไทย**. สำนักสนับสนุนสุขภาวะองค์กร สำนักงาน กองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.).

พระมหาเสวีชน นริสโร (พันธ์ประโคน) และคณะ. (2561). การป้องกันและแก้ไขปัญหาการละเมิดพระธรรม วินัยของพระสงฆ์ที่ส่งผลต่อวิกฤติศรัทธาของชาวพุทธตามหลักนิติปรัชญา. **รายงานการวิจัย**, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.